

Article Information

***Article Type:* Research Article**

This article was checked by iThenticate.

***Doi Number:* <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.2834>**

**PRIMARY SCHOOL TEACHERS' VIEWS ON GLASS CEILING
AS A CAREER BARRIER**

**İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN KARIYER ENGELİ OLARAK
CAM TAVANA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ¹**

**Merve UÇAR²
Sibel GÜVEN³**

Abstract

Throughout history, women have not been as involved in working life as they are today. The fact that women are not represented in the management is a situation that has universal validity and women face a transparent ceiling in promoting to senior management in business life. It is seen that female administrators are in the minority in the teaching profession, which is mostly women. Female teachers are faced with glass ceiling obstacles during their promotion to top positions. The aim of this study is to determine primary school teachers' views on the glass ceiling, the career barriers they face and their strategies to cope with these obstacles. In accordance with the purpose of the study, the study group consists of primary school teachers working in Çanakkale city center and its districts. Qualitative research method was used in this study in which primary school teachers' opinions were evaluated. It was collected with open-ended questions in the research. Collected data were subjected to content analysis using the Maxqda program. According to the results of the research, it was determined that most of the participants saw the glass ceiling concept as an "obstacle". It was found out that the teachers who did not express their opinion about the glass ceiling and stated that they did not know were more than the ones who had an idea about the glass ceiling. Primary school teachers stated that they consider the exams and interviews they take as career barriers, and as a coping strategy, they generally remain indifferent to obstacles and do not care.

Keywords: Glass Ceiling, Career Barrier, Content Analysis

¹Araştırma *Kariyer Engeli Olarak Cam Tavanın Personel Güçlendirmeye Etkisi* adlı yüksek lisans tezinin parçası olup Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmektedir. Proje ID: 3140. Bu makaledeki veriler 7-8 Mart 2020 tarihleri arasında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesinde düzenlenen Uluslararası Dünya Kadın Kongresinde (International World Women Conference) bildiri olarak sunulmuştur.

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye, e-mail: merveucar7@gmail.com, ORCID : 0000-0002-9561-1159

³ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye, e-mail: s_guven@comu.edu.tr, ORCID : 0000-0003-4550-7297

Özet

Tarih boyunca kadınlar, günümüzde olduğu kadar çalışma hayatına dâhil olamamışlardır. Yönetimde kadınların temsil edilmiyor olmaları evrensel geçerliliği olan bir durumdur ve kadınlar iş hayatında üst kademe yöneticiliğine yükselmekte saydam bir tavanla karşılaşmaktadırlar. Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu öğretmenlik mesleğinde kadın yöneticilerin azınlıkta olduğu görülmektedir. Kadın öğretmenler üst pozisyonlara yükselme aşamasında cam tavan engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu araştırmanın amacı ilkökul öğretmenlerinin cam tavana ilişkin görüşlerini, karşılaştıkları kariyer engellerini ve bu engellerle başa çıkma stratejilerini belirlemektir. Araştırmanın amacına uygun olarak çalışma grubunu Çanakkale Merkez ve ilçelerinde devlet okullarında görev yapan ilkökul öğretmenleri oluşturmaktadır. İlkokul öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirildiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada açık uçlu sorular ile toplanmıştır. Toplanan veriler Maxqda programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların çoğunluğunun cam tavan kavramını bir “engel” olarak gördükleri saptanmıştır. Cam tavan hakkında fikrini belirtmeyen ve bilmediğini belirten öğretmenlerin cam tavan hakkında bir fikre sahip olanlara göre çoğunlukta olduğu görülmüştür. İlkokul öğretmenleri girdikleri sınavları ve mülakatları kariyer engeli olarak gördüğünü belirtmiş bunlarla ilgili başa çıkma stratejisi olarak da genelde engellere kayıtsız kaldıklarını ve umursamadıklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Cam Tavan, Kariyer Engeli, İçerik Analizi

GİRİŞ

Tarihsel süreç boyunca ilkel çağlardan günümüze kadar kadın ekonomik faaliyetlerde aktif olmuş, her dönemin gerektirdiği koşulda uygun alanlarda çalışma hayatına katılmıştır (Yoğun Erçen, 2008). Modern anlamda kadının iş yaşamında yer alması ve ücretli personel konumunda bulunması sanayi devrimiyle gerçekleşmiştir. Bununla beraber ilerleyen süreçlerde meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmeler kadınların çalışma hayatında daha aktif rol oynamasına neden olmuştur (Utma,2019). Ancak genel anlamda günümüzde kadın, her ne kadar iş hayatında erkeğin yanında gibi gözükse de bireye sağlanan imkânlar göz önünde bulundurulduğunda ve çalışma hayatında kademe yükselme gibi aşamalarda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları halen devreye girmekte ve kadının erkeğe nazaran geri planda kaldığı toplumsal yapıların mevcut olduğu görülmektedir.

Tarih boyunca kadınlar, çalışma hayatında önemli roller üstlenmelerine rağmen üst düzey yönetici pozisyonlarında yeterince görev alamamışlardır (Clevenger ve Singh, 2013). Eğitimli ve tecrübeli kadınların sayısının artmasına karşın üst yönetim pozisyonları için bunların yeterli olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Bu konuda üzerinde durulan nokta kadınların “ideal” yöneticinin tutumlarına ve psikolojik özelliklerine sahip olup olmadığı konusudur. Yani kadınların zirve noktalara yükselebilecek derecede rekabetçi, girişken, hükmedici, dayanıklı, güçlü ve rasyonel olup olmadıkları sorusu konunun temelini oluşturmaktadır (Alparslan ve Kutanis, 2006). Kadınlar duygusal doğaları ve bağlılıkları nedeniyle kriz zamanlarında örgütlere liderlik etmeyi tercih ederler ve bunun yanında erkek meslektaşlarından gerekli destek alamadıkları için üst pozisyonlarda daha az etkili olurlar (Glass, Cook & Ingersoll, 2016). Çalışma hayatında önceden beri yaşamın hemen hemen her evresinde ve toplumun her kesiminde kadınlar ve erkekler beraber çalışmışlardır. Fakat birlikte çalışmalarının sonucunda aynı şekilde değerlendirilmemiş ve kadınlar erkeklerin gerisinde bırakılmışlardır. Daha düşük saygınlığı olan işlerde kadınların çalışmaları genelde normal görülürken, yöneticilik gibi yüksek güç, itibar ve saygınlık sağlayan mesleklerde yer almaları ve üst pozisyonlara yükselmeleri kolay olmamıştır. Kadınların istihdama katılım düzeyi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yetersizdir. Bununla beraber bu oran yönetim

kademelerine doğru daha da düşmektedir (Yıldız, 2017). Öğretmenler ve eğitim yöneticileri öğrenciler için rol modeldir ve öğrencilerin yaşantılarında önemli izler bırakmaktadırlar. Bu bağlamda kadın öğretmenlerin oranındaki yoğunlukta olduğu gibi eğitim yönetiminde de kadınların sayısının artması oldukça önemlidir (KSGM, 2014). Türk Eğitim Sistemi'ne bakıldığında erkek öğretmenlere oranla kadın öğretmenlerin sayısı oldukça fazla olmasına rağmen eğitim örgütü olarak okul yöneticisi oranı bu duruma paralel olarak gelişim göstermemiştir. Öğretmenliğin temel alındığı okul yöneticiliğinde erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre oranının yüksek olması dikkat çeken bir durumdur (Çelik, 2008). Birçok alanda var olan ve kadınların üst düzey pozisyonlara ulaşmasının önündeki görünmez engelleri ifade eden cam tavan birçok kişinin bildiği bir ifadedir (Whawell, 2018). Cam tavan olgusu, örgüt içerisinde kadınların hiyerarşik olarak yükselememelerini ifade etmesinin yanında aynı zamanda ücretlendirmenin cinsiyete dayalı olması, kadınların eğitim ve geliştirmeden yoksun bırakılması, erkek egemen iletişim ağlarına girememesi gibi pek çok uygulamayı da kapsar (Utma, 2019).

Araştırmanın Amacı ve Problem Durumu

Kadınların üst düzey yönetici konumuna gelmelerini engelleyen birçok cam tavan kaynağı bulunmakla birlikte eğitim yönetimi alanında kadın eğitimcilerin yönetici pozisyonlara gelmeleri önündeki engeller açık ve gizli ayrımcılık, kurumsal sınırlamalar, kadınların yetiştirilme tarzları ve erkek kültürünün hâkim olması olarak sıralanabilir. Toplumun her alanında başarılarıyla kendilerini kanıtlayan kadınların günümüzde kariyer engeli olarak önlerine cinsiyetçi ayrıştırmaların çıkması, toplumun, kadınların kariyer gelişimlerinin önünde teoride görünmeyen ancak uygulamada var olan algısal engeller yani cam tavanlar çıkardıklarının göstergesidir. Cam tavan ile ilgili yapılan çalışmalar ele alındığında konu ile ilgili en çok cam tavan sendromunun çalışıldığı (Düz, 2015; Aslan, 2018; Kirişçi, 2018, Kara, 2015; Mızrahi ve Aracı, 2010; Tanrısevdi, 2013; İslam ve Jantan, 2017;) görülmektedir. Yine cam tavan ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunun cam tavana yönelik algıların değerlendirilmesi (Bato Çizel ve Çizel, 2014; Atan, 2011; Çetin 2011; Gündüz, 2010; Yılmaz, 2013; Anafarta, Sarvan ve Yapıcı, 2008) olduğu görülmektedir. Cam tavana ilişkin çalışmalardan azının cam tavana aşma stratejilerine yönelik çalışmalar (Çetin, 2011, Yoğun-Erçen, 2008) olduğu ve cam tavan etkisi konusunun ise (Özünü, 2013; Özyer ve Orhan, 2012; Toraman, 2014) çok az çalışıldığı görülmektedir. Ancak ilkökul öğretmenlerinin cam tavana ilişkin görüşleri, karşılaştıkları kariyer engelleri ve bunları aşma stratejilerine ilişkin görüşlerinin alındığı araştırmalara rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu araştırma örgüt olarak okullarda bir kariyer engeli olarak cam tavanın personel güçlendirmeye etkisini değerlendirmek ve ilkökul öğretmenlerinin cam tavana yönelik görüşlerini ortaya koymak açısından alanyazına katkı sağlayan özgün bir çalışmayı ortaya koyacaktır.

Kariyer engellerinin belirlenmesi ve öğretmenlerin cam tavana ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi açısından araştırmanın alanyazına katkı sağlama potansiyeli oldukça yüksektir. Çözömlenen veriler doğrultusunda belirlenen engeller ve öğretmenlerin bu engellerle başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle bu araştırmanın amacı, ilkökullarda çalışan öğretmenlerin cam tavana ilişkin görüşlerini, karşılaştıkları kariyer engellerini ve bu engellerle başa çıkma stratejilerini belirlemektir. Araştırma amacı ve önemi doğrultusunda oluşturulan alt problemler şu şekilde belirlenmiştir;

1. İlkokul öğretmenlerinin cam tavanın ne olduğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
2. İlkokul öğretmenlerinin karşılaştıkları kariyer engelleri nelerdir?
3. Kariyer engeli ile karşılaşan ilkökul öğretmenlerinin karşılaştıkları engellerle başa çıkma stratejileri nelerdir?

YÖNTEM

İlkokul öğretmenlerinden alınan görüşler doğrultusunda cam tavana ilişkin görüşlerini, karşılaştıkları kariyer engellerini ve bu engellerle başa çıkma stratejilerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ilkökul öğretmenlerinin farkında olduğu fakat derinlemesine bir anlayış içerisinde olmadıkları bir

olgu olarak cam tavana ve kariyer engellerine odaklanmak açısından nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Disiplinler arası bütüncül bir anlayışı esas alan nitel araştırma, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla inceleyen bir yöntemdir. Nitel araştırmalarda ele alınan olgu ve olaylar kendi içerisinde insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2010). Nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda üzerinde çalışılan konuda derin bir kavrayışa ulaşmak hedeflenir. Bu yönüyle araştırmacı bir kaşif gibi hareket eder ve ek sorularla gerçekliğin peşinden gider. Muhatabının öznel bakış açısına önem verir (Karataş, 2015). Nitel yöntemin tanımlarından yola çıkarak bu araştırmada amaçlara yönelik olarak araştırma problemlerini yorumlayıcı incelemek, katılımcıların cam tavana ve karşılaştıkları kariyer engellerini onlara yükledikleri anlamlar açısından değerlendirmek ve derin bir çözümleme getirmek için nitel yöntem tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

İlkokul öğretmenlerinin kariyer engeli olarak cam tavana ilişkin görüşlerinin belirlendiği bu araştırmanın çalışma grubunu Çanakkale Merkez ve ilçelerinde MEB'e bağlı devlet ilkokullarında görev yapan 109 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcı seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buradaki amaç çalışma kapsamındaki probleme taraf olabilecek kişilerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Araştırmada taraf olabilecek kişilerden kasıt kadınlara yönelik bir olgudan bahseldiği için erkek öğretmenlerin de görüşlerinin alınmasıdır. Diğer bir ifadeyle maksimum çeşitlilikte amaç farklı durumlar arasında ortak ya da paylaşılan olguların varlığını bulma çabasıdır ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Farklı özellikler gösteren durumlar arasında ortaya çıkabilecek ortak temalar ve bunların değerinin ortaya çıkarılmasına katkısından dolayı çalışmanın örnekleminin belirlenmesi açısından bu yöntem tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında 205 ilkokul öğretmeninden yarı yapılandırılmış görüşme formu toplanmıştır. Bu veriler öğretmenlerin sorulara görüş belirtme durumlarına göre ayrılmış ve araştırmaya 109 görüşme formu dâhil edilmiştir. Katılımcıların gönüllü olarak katılımına önem verilmiş ve kişisel bilgilerin gizliliği ön planda tutulmuştur. Araştırmaya dâhil olan öğretmenlerin demografik özellikleri şu şekildedir;

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	69	63,30
Erkek	40	36,69
Toplam	109	100,0

Tablo 2'de görüldüğü gibi öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre dağılımına bakıldığında araştırmaya 69 kadın, 40 erkek öğretmenin dahil olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	f	%
21-30 yaş	8	7,33
31-40 yaş	60	55,04
41-50 yaş	28	25,68
51 ve üzeri yaş	13	11,92
Toplam	109	100,0

Katılımcıların yaşa göre dağılımın frekans ve yüzde değerlerinin belirtildiği Tablo 3'de araştırmaya katılan ilkokul öğretmenlerinden 8 tanesinin 21-30 yaş arası, 60 tanesinin 31-40 yaş arası, 28 öğretmenin 41-50 yaş arası ve 13 ilkokul öğretmenin de 51 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Dağılımı

Mesleki Deneyim	f	%
1-5 yıl	8	7,33
6-10 yıl	29	26,60
11-15 yıl	30	27,52
16-20 yıl	23	21,10
21 yıl ve üzeri	19	17,43
Toplam	109	100,0

Katılımcıların mesleki deneyimlerine göre dağılımlarının görüldüğü Tablo 4'te araştırmaya katılan ilkököl öğretmenlerinin 8 tanesinin 1-5 yıl, 29 tanesinin 6-10 yıl, 30 öğretmenin 11-15 yıl, 23 öğretmenin 16-20 yıl ve 19 öğretmenin ise 21 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı

Medeni Durum	f	%
Evlü	91	83,48
Bekâr	18	16,51
Toplam	109	100,0

Araştırmaya katılan 109 ilkököl öğretmenin medeni durum değişkenine göre dağılımına bakıldığında öğretmenlerin 91'i evli 18'i ise bekârdır.

Tablo 5. Katılımcıların Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	f	%
Çocuğum yok	25	22,93
1 çocuk	45	41,28
2 çocuk	39	35,77
3 ve üzeri çocuk	0	0
Toplam	109	100,0

Araştırmaya dâhil edilen 109 ilkököl öğretmenin sahip olduğu çocuk sayısı değişkenine göre Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerden 25 tanesinin çocuğı olmadığı, 45 öğretmenin tek çocuk sahibi olduğu, 39 tanesinin 2 çocuğı olduğu ve 3 ve üzeri çocuk sahibi olan hiç öğretmen bulunmadığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçlarının Hazırlanması

Araştırmanın amacı kapsamında ilkököl öğretmenlerinden nitel veriler yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığıyla açık uçlu sorular ile toplanmıştır. Açık uçlu sorular ulaşılabilirliği daha kolay kılmak ve öğretmenlerin görüşlerine derinlemesine odaklanmak açısından tercih edilmiştir. Sorular hazırlanırken önceden kestirilebilir ya da evet veya hayır gibi kısa yanıt gerektiren türden sorular yerine açıklama yapmayı ve ayrıntılı düşünceleri aktarmayı hedefleyen sorulardan yararlanılmıştır. Böylece açık uçlu sorular ile öğretmenlere esneklik sağlanmış ve yanıtların birey tarafından biçimlendirilmesine olanak sağlanmışır. Sorularının hazırlanabilmesi için "cam tavan" "kariyer engelleri" gibi anahtar kelimeler kullanılarak alanyazın taranmış, ulaşılabilir bilgilerden hareketle sorular oluşturulmuştur. Geçerlik için oluşturulan taslak, eğitim alanında çalışan iki uzmanın görüşüne sunulmuş ve gelen eleştirilerden sonra yapılandırılmıştır. Dış geçerliği arttırmak için ilkököl öğretmenlerinin görüşleri çalışmaya doğrudan alınmıştır. Oluşturulan görüşme formunda öğretmenlerden "Sizce cam tavan nedir?", " Bu güne kadar karşılaştığınız kariyer engelleri neler olmuştur?" ve "Bu engellerle nasıl başa çıktınız?" sorularına cevap vermeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında veriler, öğretmenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki üç adet açık uçlu soruya yazılı şekilde cevap vermesi ile elde edilmiş ve elde edilen veriler içerik analiziyle betimsel istatiki metodlar (yüzde ve frekans) kullanılarak çözümlenmiştir. Veriler çözümlenirken tümevarımsal bir yaklaşım ile çalışma sürdürülmüştür. Verileri

kavramlar ve temalar etrafında toplayarak anlaşılır kılmak amacıyla içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analiziyle amaçlanan, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar etrafında toplamak ve bu temaları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Toplanan nitel veriler analiz sonucunda ortaya çıkan tema ve kategoriler arasında karşılaştırma yapmamıza olanak vermesi için sayıya indirgenmiş buna aracı olarak da sistematik ve pratik bir analiz olması açısından veri analizi için yazılım kullanımı tercih edilmiştir. Böylece kurulan hiyerarşik ilişkiler yoluyla veriler sistematik, tam, esnek ve hızlı bir şekilde kodlanmıştır. Öğretmenlerin kişisel bilgileri dikkate alınmadan kodlanarak dijital ortama girilmiş, tematik analizin gerçekleştirilmesi için "MAXQDA 2020" paket programına aktarılmış ve içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırmada nitel verilerin analizinde izlenen adınlar şu şekildedir:

Verilen cevaplar araştırmacı tarafından dijital ortama aktarılmış ve çözümlenmiştir. Açık uçlu soruları bulunduğu görüşme formu ve cevapların dijital ortamdaki dökümleri alandan bir uzamana verilerek yanlışların ya da eksikliklerin kontrolü sağlanmıştır. Açık uçlu sorular tek tek ele alınarak her soru için verilen yanıtlar çerçevesinde tema ve alt temaların seçenekleri listelenmiştir. Bu değerlendirmelerden sonra öğretmenlere yöneltilen her bir soru için bir kodlama anahtarı oluşturulmuştur. Bu aşamada araştırmanın kuramsal boyutu ve buna yönelik oluşturulan açık uçlu sorular dikkate alınmıştır. Araştırmacı dijital ortama aktardığı veri dökümlerini ve kodlama anahtarını eğitim bilimlerinden bir uzmana vermiştir. Eğitim yönetimi alanı uzmanı ve araştırmacı birbirinden bağımsız bir şekilde her bir açık uçlu soru için işaretletme yapmıştır. Buradan yola çıkarak nitel verilerin güvenilirlik hesaplaması, Miles ve Huberman'ın formülü ile sağlanmıştır: "Uzlaşma Yüzdesi = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100". Araştırmacı dışındaki bir uzmanın analiz sürecinde bulunması ve sonuçların karşılaştırılması sonucunda %80 oranında fikir birliğinin sağlanması kodlamanın güvenilirliğini sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2010). Görüşme sorularının güvenilirlik analizi Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 6. Açık Uçlu Soruların Güvenirlik Analizleri

Sorular	Güvenirlik Yüzdeleri %
1	85
2	90.3
3	100
X	91.76

BULGULAR

Bulgular kısmında sunulacak tablolarda belirtilen katılımcı görüşleri ile kodlardan bahsetme durumları, kodlanmış ve kodlanmamış belgeler olarak tabloda yer alan değerlerde farklılık yaratabilmektedir. Bunun nedeni, kodun katılımcı sayısı bakımından bahsedilme sıklığı ve ilişkili kategorinin tablo istatistiklerinde kodlanma sıklığıdır. Katılımcıların aynı kategoride birden fazla koddan söz ettiği durumlarda kodlardan söz eden katılımcı sayısında artış belirirken, her katılımcı raporu, ilişkili kategori için sadece bir kez kodlanmıştır. Araştırma kapsamında toplam 3 ana kategori ve bu ana kategorilere ilişkin oluşturulan alt kategoriler görülmektedir. Tablo 7'de ana kategori ve alt kategorilere ilişkin katılımcı görüşleri doğrultusunda oluşturulmuş kodlara yer verilmiştir.

Tablo 7. Üç Ana Kategori ve Bu Ana Kategorilere İlişkin Oluşturulan Alt Kategoriler

Temalar	Alt Temalar
	1. Engel
1) Cam Tavan	<ul style="list-style-type: none"> • Devlet Politikaları • Aile • Önyargılar • Başaramama • Yükselmeme • Öğrenilmiş Çaresizlik

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Görüş Yok 3. Kavram Yanılgısı 4. Şeffaflık 5. Ayrımcılık <ul style="list-style-type: none"> • Haksızlık • Saygısız davranışlar • Cinsiyet ayrımcılığı • Dil, din, ırk ayrımı
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bireysel Engeller <ul style="list-style-type: none"> • Tecrübesizlik • Çoklu rol üstlenme 2. Toplumsal Engeller <ul style="list-style-type: none"> • Aile • Veliler • Ayrımcılık <ul style="list-style-type: none"> * Kayırcı davranışlar * Cinsiyet ayrımı * Torpil * Liyakatsiz davranışlar
2) Kariyer Engelleri	<ul style="list-style-type: none"> • Önyargılar <ol style="list-style-type: none"> 3. Örgüt Kültürü Ve Politikaları <ul style="list-style-type: none"> • Okul idaresi • Sendika farklılıkları • Motive edilmeme • Siyasi Görüş Farklılıkları 4. Milli Eğitim Sistemi <ul style="list-style-type: none"> • Sınavlar (KPSS ve Mülakat) 5. Görüş Yok 6. Engel Yok
3) Başa Çıkma Stratejileri	<ol style="list-style-type: none"> 1. Engellere Kayıtsız Kalma <ul style="list-style-type: none"> • Umursamamak • Benimsemek/Kabullenmek • Vazgeçerek 2. İletişim 3. Çevre Desteği 4. Mücadele Ederek <ul style="list-style-type: none"> • Sabrederek • Hakkımı arayarak • İşimde daha fazla çalışarak/Kendimi kanıtlayarak • Vazgeçmeyerek • Sınavlara çalışarak • Fırsatları değerlendirerek

Tablo 7 incelendiğinde araştırma kapsamında toplam 3 ana kategori ve bu ana kategorilere ilişkin oluşturulan alt kategoriler görülmektedir. Analiz edilen veriler doğrultusunda oluşturulan ilk kategori Cam Tavan kategorisidir. Cam Tavan kategorisine ilişkin engel, görüş yok, kavram yanılgısı, şeffaflık ve ayrımcılık olarak 5 alt kategori belirlenmiş ve bu alt kategoriler de kendi içerisinde alt kategorilere ayrılmıştır. Kariyer engelleri kategorisine ait alt kategoriler incelendiğinde bu kategoriden yola çıkarak bireysel engeller, toplumsal engeller, örgüt kültürü ve politikaları, milli eğitim sistemi, görüş yok ve engel yok olarak toplamda altı alt kategori oluşturulmuştur. Başa çıkma stratejileri kategorisi verilerin analizi sırasında engellere kayıtsız kalma, iletişim, çevre, mücadele ederek olmak üzere dört alt kategori olacak şekilde belirlenmiştir.

Cam Tavan Kategorisine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında sorulan “Sizce Cam Tavan nedir?” sorusuna görüş belirten öğretmenlerden elde edilen verilerin analizi sonucu cam tavan temasına ilişkin veriler tablo olarak sunulmuştur, Tablo 8’de yüzde ve frekans değerleriyle birlikte aşağıda verilmiştir

Tablo 8. Cam Tavan Temasına İlişkin Alt Temaların Yüzde ve Frekans Dağılımları

	Belgeler	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Engel	72	66.06	66.67
Ayrımcılık	38	34.86	35.19
Görüş Yok	15	13.76	13.89
Kavram Yanılgısı	11	10.09	10.19
Şeffaflık	8	7.34	7.41
Kodlanmış Belgeler	108	99.08	100.00
Kodlanmamış Belgeler	1	0.92	-
Analiz Edilen Belgeler	109	100.00	-

Tablo 8 incelendiğinde Cam Tavan teması ile ilişkilendirilen 5 alt temasının bulunduğu görülmektedir. İlkokul öğretmenlerinin cam tavana ilişkin görüşleri incelendiğinde bu 5 alt tema arasından en fazla %66.06 oranında 72 öğretmenin engel alt temasından bahsetmiş oldukları görülmektedir. Diğer alt temalar incelendiğinde ise ayrımcılık alt temasından %35.2 oranında 38 öğretmenin, şeffaflık temasından %7.4 oranında 8 öğretmenin bahsettiği görülmüştür. Cam Tavan tanımlamaları göz önünde bulundurulduğunda ayrımcılık kavramı ile cam tavan arasında oldukça yakın bir ilişki görmek mümkündür. Bu ilişki bazı öğretmenler tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

K10: Kadınların çalıştıkları alanda en üst seviyeye çıkamaması.

K41: Çalışan bayanlara duyulan önyargı.

K83: Kadın erkek arasındaki ince çizgi.

K96: Kadınlara karşı yapılan saygısız davranışların tümüdür.

K109: Kadınların ve azınlıkların iş yerinde maruz kaldıkları ayrımcılık sebebiyle iş yerinde yükselmelerinin engellenmesidir.

Benzer şekilde görüş belirtirken birçok öğretmenin kavram yanılgısına düştüğü tespit edilmiştir. Görüşleri kavram yanılgısı teması altında toplanan ilkökul öğretmenlerinden bazılarının ifadeleri şu şekildedir;

K1: Cam tavan şeffaftır. görülür. Gitmek istersen ulaşacağın noktadır. Engel olarak güneşe sınırdır.

K21: Kapalı ortama suni ferahlık verir.

K29: Tavanımız camdan olursa sıcak günlerde rahatsız olabiliriz. Ama geceleri yıldızları görebiliriz.

K31: Yeni Ufuklar.

K105: Bence cam camdır tavan da tavandır.

Kariyer Engelleri Temasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın kapsamında ilkökul öğretmenlerine yöneltilen ikinci açık uçlu soru olan “Bu güne kadar karşılaştığınız kariyer engelleri neler olmuştur?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplara göre kariyer engelleri teması ve buna bağlı alt temalar belirlenmiştir. Oluşturulan alt tema ve kodlara yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 9. Kariyer Engelleri Temasına İlişkin Alt Temaların Yüzde ve Frekans Dağılımları

	Belgeler	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Toplumsal Engeller	37	33.94	34.91
Engel Yok	28	25.69	26.42
Milli Eğitim Sistemi	20	18.35	18.87
Görüş Yok	17	15.60	16.04
Örgüt Kültürü ve Politikaları	15	13.76	14.15
Bireysel Engeller	5	4.59	4.72
Kodlanmış Belgeler	106	97.25	100.00
Kodlanmamış Belgeler	3	2.75	-
Analiz Edilen Belgeler	109	100.00	-

Tablo 9 incelendiğinde kariyer engelleri teması ile ilişkilendirilen 6 alt temanın olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin kariyer engellerine ilişkin görüşleri incelendiğinde bu 6 alt tema arasından en fazla %34.9 oranında 37 öğretmenin toplumsal engeller alt temasından bahsetmiş oldukları görülmektedir. Diğer alt temalar incelendiğinde ise Görüş Yok adlı alt temadan %16 oranında 17 öğretmenin görüş belirtmediği tespit edilmiştir. Milli Eğitim Sistemi adlı temadan %18.9 oranında 20 ilkökul öğretmenin, engel yok adlı alt temadan %26.4 oranında 28 öğretmenin, örgüt kültürü ve politikaları alt temasından %14.3 oranında 15 öğretmenin, bireysel engeller adlı alt temasından %4.7 oranında 5 ilkökul öğretmenin bahsettiği görülmüştür. Toplamda %34.9 oranında 37 öğretmen adayının karşılaştıkları kariyer engellerine ilişkin toplumsal engeller üzerinde durduğu tespit edilmiştir. Bu öğretmenlerin bazıları kayırcı davranışlar alt teması hakkında şu şekilde görüş belirtmiştir:

K21: Yöneticilik mülakatlarında yandaş olmadığımından seçilemedim.

K47: Üniversiteye araştırma görevlisi alımında torpille başkasının alınması.

K32: Adam kayırma

K51: Gerçek emek sahiplerinin mütevaziliklerini kullanarak hak edip edilmediklerine bakılmadan yakın olunan kişilere fırsat verilmesi.

K81: Kayırmacı yaklaşım ve uygulamalar olmuştur.

Analiz sonuçları incelendiğinde kayırcı davranışlar konusunda öğretmenlerin engellerle karşılaştığı görülmektedir. Yukarıda K21 kodlu öğretmenin belirttiği görüşteki torpil alt temasıyla da ilişkilendirilen görüş, kayırcı davranışlar ve torpilin ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir alt teması ise aile olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkokul Öğretmenlerinden 6'sı ailenin bir kariyer engeli olduğunu belirtmiştir.

K5: Evlenmek ve çocuk yapmak.

K17: Ailem.

K36: Eşimin sık tayin olması.

K44: Çocukların büyüme dönemlerinde sıkıntılar yaşadım.

Örgüt kültürü ve politikaları temasından %14.3 oranında bahseden 15 öğretmenin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

K1: Üst düzey yöneticiler.

K30: Genellikle erkek yöneticilerin çoğunlukta olması ve onların da çalışmak için erkek yöneticileri tercih etmesi.

K57: Kriz yönetemeyen idare.

K82: Geçmişte dar politik açıdan bakan yöneticilerden zararlar gördüm.

K98: Yöneticiliklerin belirlenmesinde liyakatın değil, siyasal anlayışların rol oynaması.

Başa Çıkma Stratejileri Temasına İlişkin Bulgular

İlkokul öğretmenlerine yöneltilen “Bu Engellerle Nasıl Başa Çıktınız” sorusuna elde edilen görüşler sonucunda analiz edilen veriler yüzde ve frekans değerleriyle bulgular şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10. Başa Çıkma Stratejileri Temasına İlişkin Alt Temaların Yüzde Ve Frekans Dağılımları

	Belgeler	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Görüş Yok	56	51.38	54.37
Mücadele Ederek	24	22,02	23.30
Engellere Kayıtsız Kalma	20	18.35	19.42
İletişim	3	2.75	2.91
Çevre Desteği	2	1.83	1.94
Kodlanmış Belgeler	103	94.50	100,00
Kodlanmamış Belgeler	6	5.50	-
Analiz Edilen Belgeler	109	100.00	-

Tablo 10 incelendiğinde başa çıkma stratejileri kategorisi ile ilişkilendirilen 5 alt temanın bulunduğu görülmektedir. Öğretmenlerin karşılaştıkları kariyer engelleriyle başa çıkma stratejilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde bu 5 alt tema arasında en fazla %54.4 oranında 56 ilkökul öğretmeninin görüş belirttiği görülmektedir. Diğer alt kategoriler incelendiğinde ise mücadele ederek adlı alt temasından %23.3 oranında 24 öğretmenin bahsettiği görülmüştür. %19.4 oranında 20 öğretmenin karşılaştıkları engellere kayıtsız kaldığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin karşılaştıkları kariyer engelleriyle %2.9 oranında 3 öğretmenin iletişim ile başa çıktığı görülmektedir. Görüş yok temasının frekans değerleri ve ilkökul öğretmenlerinin sayılarının yüzdelik ve frekans değerleri göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin karşılaştıkları kariyer engelleriyle hangi yöntemlerle başa çıktıklarını belirtmek istemedikleri görülmektedir. Görüş belirtmeyen öğretmenlerden sonra en fazla yüzde oranına sahip olan mücadele ederek temasına ait katılımcıların görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

K24: Kendimi geliştirmeye devam ettim.

K30: Bir kadın olarak ve de bir insan olarak hakkımı aradım.

K36: Fırsatı geldiğinde değerlendirdim.

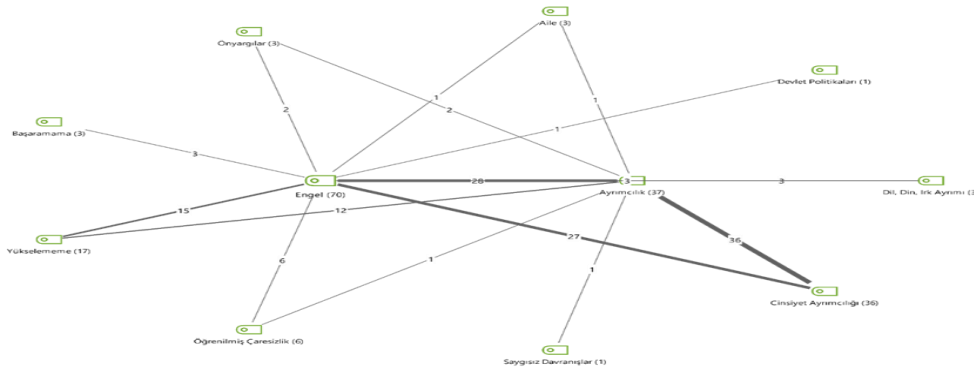
K40: Yaptığım işten vazgeçmeyerek.

K55: Mücadele ederek, yorucu bir süreç.

K61: Girdiğim sınavları kazanarak.

Engel ve Ayrımcılık Kod Birlikte Oluşturma Modeli (çakışan kodlar)

Engel ve Ayrımcılık alt temaları arası yapılan kod birlikte oluşturma modeline (çakışan kodlar) ilişkin analiz sonuçları aşağıda verilmektedir.

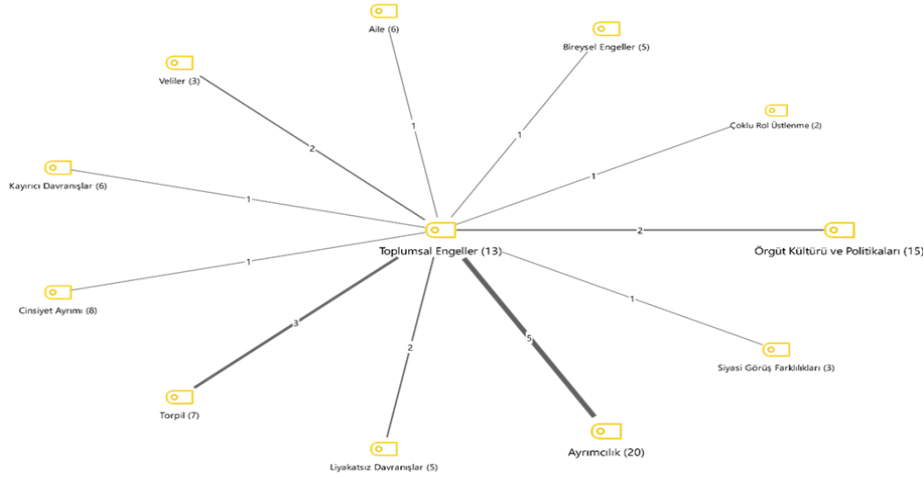

Şekil 1. Engel ve ayrımcılık kod birlikte oluşturma modeli (çakışan kodlar)

Şekil 1 incelendiğinde karşılaştırılan iki alt kod olan engel ve ayrımcılık alt temalarının arasındaki çakışan katılımcı sayılarının frekansı görülmektedir. Şekil 1'e göre engel alt temasından bahseden 70 ilkokul öğretmeninden 28'inin aynı zamanda cam tavanı ayrımcılıkla da ilişkilendirdiği görülmektedir. Cam Tavanın hem engel hem de ayrımcılık olduğunu düşünen 28 öğretmenden 27'sinin bu ayrımcılığın cinsiyet ayrımcılığı olduğunu düşündüğü yine Şekil 1'de tespit edilmiştir. Şekilde aynı zamanda her alt tema ve alt kodun birbiri ile ilişkilendirilme frekansları da görülmektedir.

Toplumsal Engeller Kod Birlikte Oluşturma Modeli (çakışan kodlar)

Toplumsal engeller kod birlikte oluşturma modeli (çakışan kodlar) ilişkin analiz sonuçları aşağıda verilmektedir.

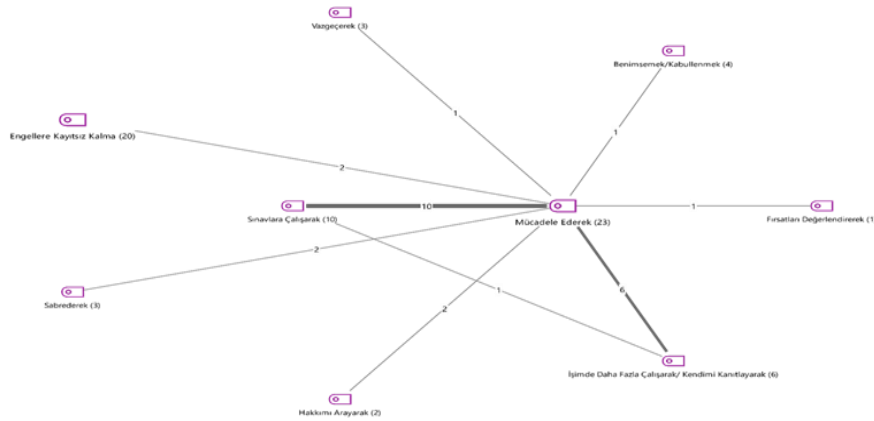

Şekil 2. Toplumsal engeller kod birlikte oluşturma modeli (çakışan kodlar)

Toplumsal Engeller Kod Birlikte Oluşturma Modeli incelendiğinde karşılaştıkları kariyer engellerinin ne olduğuna dair toplumsal engeller alt temasına ilişkin görüş belirten 5 öğretmenin aynı zamanda bu engelleri ayrımcılık temasıyla da ilişkilendirdiği görülmektedir. Karşılaştıkları kariyer engellerinin örgüt kültürü ve politikalarından kaynaklı olduğunu düşünen 15 öğretmenden 2 tanesi aynı zamanda bu engellerin toplumsal engellerden kaynaklı olduğunu belirttiği tespit edilmiştir. Şekil 2'ye göre kariyer engellerini torpil ile ilişkilendiren 7 öğretmenden 3'ünün aynı zamanda bu engellerin toplumsal kaynaklı olduğunu da belirttiği görülmektedir.

Mücadele Ederek Kod Birlikte Oluşturma Modeli (çakışan kodlar)

Mücadele Ederek Kod Birlikte Oluşturma Modeli (Çakışan Kodlar) ilişkin analiz sonuçları aşağıda verilmektedir.

Şekil 3. Mücadele ederek kod birlikte oluşturma modeli (çakışan kodlar)

Şekil 3 incelendiğinde mücadele ederek alt temasına ilişkin görüş belirten 23 öğretmenden 10'unun bu mücadeleyi engel olarak karşılıklarına çıkan sınavlara çalışarak yaptıklarını belirttikleri görülmektedir. Karşılaştıkları kariyer engelleriyle baş etme stratejisi olarak mücadele ederek görüşünü belirten 3 öğretmenin bunu sabrederek ve 2 öğretmenin de hakkını arayarak yaptığı sonucuna yine Şekil 3'de ulaşılmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

İlkokul öğretmenlerinin cam tavanın ne olduğuna ilişkin görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla öğretmenlere “Sizce cam tavan nedir?” sorusu sorulmuş ve alınan yanıtlar temalara ve alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde öğretmenlerin cam tavanın ne olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde, cam tavanı; engel, ayrımcılık, şeffaflık, yükselmeme olarak tanımladıkları görülmüştür. İlkokul öğretmenlerinin cam tavanı; engel, ayrımcılık, şeffaflık, yükselmeme olarak tanımladıkları sonucu elde edilmiştir. Cam tavan kavramı; aşılması güç engeller (Ayrancı ve Gürbüz, 2012), şeffaf ama gerçek engeller (Mybong-Su, 2008), kadınların yükselmesini engelleyen bariyerler (Li, 2014) gibi tanımlarla açıklanmıştır. Bu araştırma öğretmenlerin cam tavana yükledikleri anlamlar göz önünde bulundurulduğunda alanyazındaki tanımlar ile öğretmenlerin belirttiği cevaplar arasında paralellik olduğu söylenebilir.

İlkokul öğretmenlerinin karşılaştıkları kariyer engellerinin neler olduğuna ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla “Bu güne kadar karşılaştığınız kariyer engelleri neler olmuştur?” sorusu sorulmuş ve alınan yanıtlar temalara ve alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde öğretmenlerin karşılaştıkları kariyer engellerinin neler olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin bu engellerin en çok toplum kaynaklı olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kariyer engeli olmadığını düşünen çok öğretmen olmasının yanında engelle karşılaşan öğretmenlerin bu engellerin Milli Eğitim Sistemi'nden, örgüt kültürü ve politikalarından be bireysel nedenlerden kaynaklandığını belirttikleri görülmektedir. Öğretmenler kariyer engellerinin çok azının bireysel engellerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Eroğlu Toraman'ın (2011) çalışmasında katılımcıların çoğunluğu çalışanlar ve çevrenin kadın yöneticiye yönelik önyargısı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Engellerin çoğunun toplumsal kaynaklı olması yönüyle çalışma sonuçlarının paralel olduğu söylenebilir. Sezen (2008) ve Büyükyaprak (2015) araştırmalarında kadınların önceliğinin ev ve çocukları olması, eş ve anne sorumluluklarının kadınların yönetimde yeterince yer almamalarının sebepleri olduğuna ulaşmışlardır. Bu engellerin toplumsal anlamda kadınlara yüklenen roller, bireysel anlamda ise kadınların kişisel tercihleri gibi nedenler ile ilişkilendirileceği için araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Aslan (2018), araştırmasında örgüt kültürüne yön veren unsurlar içinde erkekler arasındaki iletişimin önemli görüldüğüne ancak kadın katılımcıların, erkekleri çalışma ortamında daha üstün ve nitelikli gördüğü ve bunun örgüt kültürünü ve cinsiyetçi davranış kalıplarını şekillendirdiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada öğretmenlerin bir kariyer engeli olarak nitelendirdikleri örgüt kültürü ve politikaları ile toplumsal engeller teması altında değerlendirilen cinsiyetçi kalıp yargılar (stereotipler) ve mesleki ayırım ile benzer engeller olduğu görülmektedir. Kolkırık'ın 2019 Ankara İli'nde yaptığı çalışmasında erkek öğretmenlere göre kadın öğretmenlerin yöneticiler tarafından kayırıldığı görüşüne sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada kayırıcı davranışların siyasi görüş ve erkek egemen cinsiyete yönelik olması sonucunun elde edilmesiyle araştırmalar farklılaşmaktadır. Benzer şekilde Güner'in 2019 çalışmasında kayırıcı davranışlara ilişkin öğretmen görüşleri doğrultusunda bu davranışların en az siyasi görüş farklılığı ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalar bu yönleriyle farklılık göstermektedirler.

Öğretmenlerinin karşılaştıkları kariyer engelleri ile başa çıkma stratejilerinin neler olduğuna ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmış ve bu amaca yönelik olarak öğretmenlere “Bu engellerle nasıl başa çıktınız?” sorusu sorulmuş ve alınan yanıtlar temalara ve alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre karşılaştıkları engellerle başa çıkma yöntemlerini belirtmek istemeyen öğretmenlerin çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Görüş belirten öğretmenlerin engellerle başa çıkarken

genel anlamda mücadele ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlerin engel olarak belirttikleri sınavları aşmak için çalıştıklarını belirttikleri ya da sabrederek ve gerekli kişilerle iletişime geçerek engelleri ortadan kaldırma yolunda adım attıkları sonuçlarına ulaşmışlardır.

Gerek toplumsal, gerek örgütten kaynaklı engellerle karşılaştığını belirten öğretmenlerin bu engelleri aşamadığını ve zamanla da aşamayacağını düşündüğü için çaba göstermediğini ve vazgeçtiğini belirttikleri sonucuna ulaşmışlardır. Torpil, liyakatli kişilerin göz ardı edilmesiyle niteliksiz kişilerin öne geçmesi ve “adam kayırma” olarak nitelendirdikleri engellerin aşılamayacak engeller olduğunu düşündükleri için bu kariyer engellerini umursamadıkları ve aşmak için çaba göstermedikleri tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak öğretmenlerin cam tavan ve kariyer engellerinin ne olduğu hakkında bilinçlendirilmesi için ve benzer araştırmalar yapacak araştırmacılara yönelik bazı öneriler getirilmiştir. Cam tavanın ne olduğu hakkında kavram yanlışlığına düşen öğretmenlerin çokluğu göz önünde bulundurularak cam tavanın ne olduğu ve nasıl aşılabileceğine yönelik olarak kadın ve erkek öğretmenlere eğitim ya da seminerler düzenlenebilir. Yalnızca cam tavan engelleri aşmaya yönelik stratejilere ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılabilir. Benzer bir araştırma gözlem ve görüşme yöntemi kullanılarak eğitim örgütü olarak okullarda uygulanabilir. Çanakkale İl ve İlçeleri kapsamında yapılan bu çalışma örneklem genişletilerek tekrarlanabilir.

KAYNAKLAR

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Aslan, Z. (2018). *Kadın yöneticilerin kariyer engelleri: cam tavan sendromuna ilişkin okul yönetici görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayrancı, E. ve Gürbüz, T. (2012). Considering glass ceiling in Turkey: ideas of executives in education sector regarding women in the workplace. *International Journal of Human Resource Studies*, C.2(4) s.126-151.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Ç., E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları
- Büyükyaprak, F. (2015). *Çalışan kadın personelin kariyer gelişimi engellerinden cam tavan sendromu: Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Clevenger, L. & Singh, N. (2013). Exploring barriers that lead to the glass ceiling effect for women in the u.s. hospitality industry. *Journal of Human Resources In Hospitality & Tourism*, 12(4).
- Çelik, B. (2008). *Kadın yöneticilere yönelik tutumlar ve düşünme stilleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Çelikten, M. (2004). Okul müdürü koltuğundaki kadınlar: Kayseri İli örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2).
- Eroğlu Toraman, B. (2011). *Eğitim örgütlerinde kadınların yönetsel konuma yükselmelerinde cam tavan etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Glass, C., Cook, A., & Ingersoll, A. R. (2016). Do women leaders promote sustainability? Analyzing the effect of corporate governance composition on environmental performance. *Business Strategy and the Environment*, 25(7), 495-511.
- Güner, N. (2019). *Okul yöneticilerinin kayırma davranışları ile öğretmenlerin yaşam doyumu arasındaki ilişki (Diyarbakır ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Diyarbakır.

- Hu, T. ve Mybong-Su, Y. (2008). Is the glass ceiling cracking? A simple test. *Iza Discussion Papers*, 3518, pp. 1-20.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1).
- Kolukırık, L. (2019). *Okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışlarına ilişkin öğretmen algıları (Ankara ili Altındağ ilçesi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KSGM. (2014). Türkiye'de kadın. 2018 tarihinde T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü:<http://kadininstatusu.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin> adresinden alındı.
- Kutunis, R. Ö., Alparslan, S. (2006). Girişimci ve yönetici kadınların profilleri farklı mıdır? *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2).
- Li, P. (2014). Recent developments hitting the ceiling: an examination of barriers to success for Asian American women. *Berkeley Journal Of Gender, Law & Justice*, 29 (1).
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Sezen, B. (2008). *Örgütlerde kadın çalışanların karşılaştıkları cam tavan engeli: orta ve büyük ölçekli otel işletmelerinde bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Şahin, G. (2007). *Eğitim örgütlerinde kadın yöneticilerin yeri ve kariyer sorunları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yeditepe Üniversitesi: İstanbul.
- Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- Whawell, S. (2018). *Women are shattering the glass ceiling only to fall off the glass cliff*. Bizcommunity.com; Cape Town Cape Town: SyndiGate Media Inc.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, S. (2017). Toplumsal Cinsiyetin Şirketlere Yansımada Ortaya Çıkan Ayrımcılık Kavramlarının Ardılları Üzerine Bir Model Önerisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 121.
- Yoğun Erçen, A. E. (2008). *Kadınların cam tavanı aşma stratejileri: büyük ölçekli Türk işletmelerinde bir inceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.